

**2005 YILI BAŞINDA
EĞİTİMİN DURUMU**

TÜRKİYE'DE EĞİTİM SİSTEMİNİN GENEL DURUMU

Bir toplumun gelişmişliği ile eğitim sistemi arasında yakın bir ilişki vardır. Türkiye gibi ülkelerde eğitim sisteminin niteliğine ilişkin olarak ortaya çıkan sorunlar, az gelişmişliğin hem nedeni hem sonucunu oluşturur. Bu neden sonuç ilişkisine, eğitimin temel bir insan hakkı olarak, kamusal niteliğini de kattığımızda, karşımıza tüm toplum kesimlerini ilgilendiren bir olgu çıkar. En genel tanımıyla eğitim, insan davranışlarında, önceden belirlenmiş amaçlara göre belirli gelişmeler sağlamaya yarayan planlı etkiler dizisi olarak tanımlanır. Eğitim, bir bütün olarak düşünüldüğünde insanı yetiştirme sürecidir. Bireyin fiziksel veya içsel etkinlikler sonucu güç oluşturabilmesi ya da davranış değişikliği gösterebilmesi için planlı, örgün ve yaygın eğitim alması gerekir. Tüm bunların gerçekleşebilmesinde en önemli faktör, her ülkenin kendi ekonomik-toplumsal-kültürel yapısı çerçevesinde oluşturduğu eğitim sistemidir.

Herhangi bir ülkede, eğitim sistemi oluşturulurken, en yaygın şekilde, temelde bireyin eğitim hakkını güvenceye alan, eğitim sisteminin kendi içindeki sorunlarını çözümlenici nitelikler taşıyan, buna bağlı olarak, toplumun gelişme dinamiklerini de göz önünde bulunduran yapıların oluşturulması beklenir. Bu durum, elbette bugün temel bir insan hakkı olarak kabul edilen eğitimin parasız, bilimsel, laik ve demokratik bir içeriğe sahip olması gerektiğinden bağımsız olarak ortaya çıkmaz. Dolayısıyla eğitim sistemine ilişkin politikalar oluşturulurken göz önünde bulundurulması gereken evrensel kurallar ve ülkelerin kendilerine özgü toplumsal gerçeklikleri önem kazanır.

1980'li yılların başından bu yana tüm dünyada yaygınlık kazanan neoliberal politikaların en çok etkilediği alanlar, sağlık ve sosyal güvenlik alanlarıyla birlikte eğitim sistemleri olmuştur. Kapitalizmin içine girdiği krizden çıkabilmesi için önerilen kamusal nitelikli hakların "piyasa"ya açılması geçtiğimiz yirmi yılın ana hedefi olarak belirlenmiştir. Bu hedefin ortaya çıkmasındaki en önemli etken ise, kamusal özellikleri ile ön plana çıkan bu alanların yüksek düzeyde "kar edilebilir" alanlar olmasıdır.

Eğitim sistemi, en yaygın kamu hizmet alanlarından birisi olarak ortaya çıkması nedeniyle neoliberal özelleştirme politikaların merkezinde yer almaktadır. Eğitim sistemi "küreselleşme çağının gereklerine" göre yeniden düzenlendiğinde, diğer kamusal hizmet alanları, bu düzenlemeye kendiliğinden uyum sağlayabileceği için aynı zamanda stratejik bir önem taşımaktadır. Bu nedenle bir ülkenin, örneğin Türkiye'nin eğitim sisteminde yapılacak değişiklikler, diğer kamu alanlarının yeniden oluşturulması için lokomotif görevi görebilir. Bu nedenle "eğitim sisteminde yeniden yapılanma" bir bütün olarak uluslararası finans kuruluşları ve çokuluslu tekellerin temel istekleri arasındadır.

Eğitimin "serbest piyasa ekonomisi"ne açılması çabalarından iki temel sonuç çıkarılabilir; birincisi, tüm eğitim kurumları "serbest piyasa" ve "serbest rekabete" uygun hareket etmek zorundadır. İkincisi devlet, eğitim hizmetini sunmaktan vazgeçerek serbest piyasanın işleyişine engel oluşturmamalıdır. Eğer, devlet piyasa ekonomisine uygun bir tarzda eğitim verme kararı alırsa okullar piyasa

II. OLAĞAN GENEL KURULU

ölçütlerine göre fiyatlandırılacak, eğitim emekçilerinin iş güvencesi, sosyal güvenlik hakkı gibi farklı uygulamalarla korunmasına gerek kalmayacaktır. Devlet, özel okullardan daha iyi eğitim veriyorsa bu hizmeti mutlaka belli bir bedel karşılığında yapacaktır. Türkiye'nin de taraf olduğu GATS ve benzeri uluslararası anlaşmalar, pek çok kamu hizmeti alanı gibi eğitimin de "serbest piyasaya" açılmasını, daha açık bir ifade ile özelleştirilmesini hedeflemektedir.

Genç bir nüfusa sahip olması dolayısıyla, Türkiye için en önemli, en kapsamlı hizmet alanlardan birisi de eğitimidir. Eğitim sistemimiz, yıllardır sürdürülen bilinçli politikalar sonucu tam bir sorun yumağı haline gelmiş, okul öncesi eğitimden üniversite sistemine kadar tüm alanlar işlevini yerine getiremez hale gelmiştir. Türkiye'de yıllardır bir ulusal eğitim politikası oluşturulamamış, aksine her hükümet, her bakan değiştiğinde eğitim politikaları da siyasal iktidarların görüşlerine göre değiştirilmiştir. Eğitim sistemi resmen yap-boz tahtasına dönmüştür.

Türkiye ekonomisine ve Türkiye'de yaşanan toplumsal gelişmelere ve özellikle merkezi bütçe çerçevesinde kamu kaynakların tahsisine baktığımızda, 1980 sonrası oluşturulan merkezi bütçelerin giderek piyasa mekanizması ile bütünleşmeyi sağlayacak şekilde oluşturulduğunu ve kamusal kaynaklar sosyal hizmetlerin dışındaki alanlara kaydırılarak, piyasaya terk edildiğini görürüz. Bütçenin toplam ekonomi içindeki payının yetersizliği, yeterli vergi kaynağının olmaması, ekonomik gelişme sürecinin istenen düzeyde gerçekleşememesi nedeniyle kamusal hizmet uygulamalarının geliştirilmesi bilinçli olarak engellenmiştir.

Bugün, tüm dünyada eğitim sistemlerine egemen olmaya çalışan anlayış, eğitimi bir insan hakkı olarak değil, karşılığı ödenmesi gereken bir "müşteri hizmeti" olarak görmektedir. Eğitim sistemlerinde yapılan değişiklikler ve açılan "reform paketleri"nin temelinde "müşteri hizmeti" anlayışının yaygınlaştırılması vardır. Milli Eğitim Bakanlığı da Türkiye'deki öğrencileri ve onların velilerini birer "müşteri" olarak görmektedir. Bu anlayış, ister istemez, okullarımızın da birer ticarethaneye dönüşmesine neden olmaktadır.

Eğitim sistemimizin uzun süredir yaşadığı sıkıntılar bahane gösterilerek hazırlanan raporlar, açılan "reform" paketleri özellikle AKP Hükümeti döneminde artış göstermiştir. Ancak gerek yazılan raporlara ve gerekse açıklanan "reform" paketlerine baktığımızda, eğitimin temel sorunlarına ilişkin çözüm önerilerinin olmadığını, "paketlerin" sadece kısmi iyileştirmeler içerdiğine tanık oluyoruz. Oysa eğitim sisteminin çözüm bekleyen yapısal sorunları vardır. Türkiye'nin bugünkü sorunu çözümlerin üretilmesi için adım atacak siyasi iradenin olmamasıdır.

2005 yılı başında, Türkiye'de eğitiminin durumuna genel olarak baktığımızda, mevcut yapı ve anlayışlarla sağlıklı bir eğitim hizmetinin gerçekleştirilmesinin mümkün olmadığı görülmektedir. Türkiye'de eğitim çağındaki nüfusa göre bir değerlendirme yapıldığında, 2005 yılının başında eğitimin ürkütücü durumu açıkça görülmektedir.

- Türkiye’de nüfusun ortalama eğitim süresi köylerde 4, şehirlerde 6 yıl,
- Okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretimde 6 milyon çocuk ve gencimiz, çağ nüfusu içinde olmasına rağmen eğitim hakkından yararlanamıyor.
- Okulöncesi eğitim çağ nüfusu 4 milyondan fazla olmasına karşın, okulöncesi eğitimden yararlanan öğrenci sayısı sadece 435 bin,
- 737.614 çocuk, ilköğretimden yararlanamıyor. Bu çocukların % 70’i kız,
- 2003-2004 öğretim yılında 110.975 ilköğretim öğrencisi okulu terk etti.
- Erkek öğrencilerin ilköğretimden ortaöğretime geçiş oranı % 89,5 iken, kız öğrencilerde bu oran % 80,9.
- Hala 8 bin 325 okulda ikili, 17 bin 636 okulda ise birleştirilmiş sınıflarda eğitim veriliyor.
- İlköğretim okullarında köylerde; 3.733 okulda, 14.481 derslikte, 763.000; Şehirlerde 4.291 okulda, 73.066 derslikte 4.885.000 öğrenci ile ikili eğitim yapılıyor.
- İkili eğitim yapan ilköğretim okulları ve derslik sayıları; İstanbul’da 826 okul, 15 bin 335 derslik; Ankara’da 313 okul, 5 bin 684 derslik; İzmir’de 321 okul, 5 bin 179 derslik; Diyarbakır’da 315 okul, 2 bin 794 derslik; Van’da 422 okul, 1992 derslik, Mersin’de 137 okul, 2 bin 385 derslik, G.Antep’te 228 okul, 2865 derslik; Bursa’da 207 okul, 3 bin 460 derslik; Ş. Urfa’da 684 okul, 3 bin 011 derslikte ve Siirt’te 67 okul, 459 derslikte ikili eğitim yapılıyor.
- Yukarıda belirtilen illerde, 3 bin 297 okulda, 47 bin derslikte 3 milyon 122 bin öğrenci ikili eğitimde, çağ dışı koşullarda öğrenim görmeye çalışıyor.
- 2005 yılında 30 kişilik sınıflarda, tekli ve normal eğitim yapabilmek için 3 bin 200 okula, 96 bin dersliğe ve 110 bin öğretmene ihtiyaç var.
- 96 bin derslik açığının toplam maliyeti 10 katrilyon 263 milyar TL.
- İmam Hatip ve Anadolu İmam Hatip liselerinde son iki yılda öğrenci sayısında ortalama % 30,5 artış oldu.

Eğitimin sorunlarının çözümü eğitim hakkının toplumsal bir hak olduğu, bu hakkın eşitlikçi bir kamusal alan ve buna bağlı olarak benimsenecek kamusal kaynak kullanımıyla sağlanabileceği ortadadır. Ancak kamusal kaynakların, toplumsal gereksinimler yerine diğer alanlara kaydırılması, hatta sermayeye kaynak aktarımının, başta eğitim olmak üzere, kamu hizmeti alanlarından sağlanması, eğitim sistemimizin sorunların her geçen yıl daha da artmasına neden olmaktadır.

Eğitimin içinde bulunduğu sorunların ve sayıları milyonları bulan çocuk ve gencimizin eğitim hakkından mahrum bırakılmasının sorumluları kimlerdir? Tek istedikleri daha iyi bir gelecek için okumak olan çocuk ve gençlerimiz mi?, Çocuklarının geleceği için varını yoğunu ortaya koyan öğrenci velileri mi?, Yoksulluk ve açlık sınırında çalışarak, çocuklarımızın daha nitelikli bir eğitim alması için çabalayan eğitim emekçileri mi?

Bugün milyonlarca çocuk ve gencimizin eğitim hakkından yoksun bırakılmasına neden olanlar, eğitim hakkı gibi temel bir insan hakkını “serbest piyasa”nın insafına bırakmak için gece-gündüz demeden çalışan, meydanlarda eğitimin özelleştirilmesini savunup, bunun için peş peşe yasal düzenlemeler yapan tüm siyasi iktidarların izinden gidenlerdir. Evet, geçmiş siyasi iktidarların birikimine sahip

II. OLAĞAN GENEL KURULU

çıkan AKP hükümeti, eğitim sisteminde ortaya çıkan olumsuz tablonun baş sorumlusudur. AKP Hükümeti, henüz iki yılı aşkın bir süredir iktidarda olmasına karşın, geçmiş hükümetlerin yaptığı düzenlemelerin ve attığı adımların çok daha fazlasını atmış, eğitim sistemini resmen çökme noktasına getirmiştir.

Eğitim sistemimizin sorunları yapısaldir ve yıllardır Hükümet olan siyasi iktidarların uyguladıkları yanlış eğitim politikalarının birikimi sonucu bugünkü haline gelmiştir. Ancak bu sorunlar elbette çözülemez değildir. Önemli olan yaşanan sıkıntıların giderilmesi noktasında somut, planlı ve çözüme yönelik adımların atılmasıdır. Gerek AKP Hükümeti, gerekse Milli Eğitim Bakanı geçmiş dönemde yaptığı icraatlar ile eğitim sisteminde çözüm istemediklerini tüm topluma ilan etmişlerdir.

Şu anda iktidarda olan AKP Hükümeti, hemen her konuda olduğu gibi, eğitim politikalarının oluşturulması ve uygulanması aşamalarında tek başına hareket etmekte kararlı olduğunu her fırsatta göstermektedir. Eğitim sendikalarının, öğrenci ve veli örgütlerinin taleplerine kulaklarını tıkayarak, kendi bildiğini okumayı temel politika edinen bir anlayışın, eğitim sisteminin sorunlarını çözmesini beklemek ne kadar mümkün olabilir?

TÜRKİYE NÜFUSUNUN GENEL EĞİTİM DURUMU

Türkiye'de 2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre, 6 ve daha yukarı yaşta 59.859.243 kişi bulunmakta, bunların % 35'i (20.782.889) köylerde, % 65'i (39.076.354) ise şehirlerde yaşamaktadır¹. Toplam nüfusun % 12,7'si okuma-yazma bilmezken, okuma-yazma bilip bir okul bitirmeyenlerin oranı % 21,5, ilkokul % 37,0, ortaokul ve dengi meslek okulu % 10,1, lise ve dengi meslek okulu % 13,4 ve yükseköğretim mezunlarının oranı ise % 5,3'tür. Nüfusun önemli bir kısmının ilkokul mezunu (% 37,0) olduğu görülmektedir (Çizelge 1).

Türkiye'de köyde ya da şehirde yaşamak eğitim hakkına erişimi farklılaştırmaktadır. Bu nedenle köylerde ve şehirlerde yaşayan nüfusun eğitim düzeyinin karşılaştırılması anlamlı bir göstergedir. Özellikle bu gösterge, eğitim hakkının taşınması gereken dört özellikten biri olan "erişilebilirlik" ile yakından ilgilidir.

Köylerde yaşayan nüfusun % 18,4'ünün okuma-yazma bilmediği, okuma-yazma bilip bir okul bitirmeyen nüfusun % 22,9 olduğu, nüfusun % 41,9'unun ilkokul, % 7,2'sinin ortaokul ve dengi meslek okulu, % 7,2'sinin lise ve dengi meslek lisesi mezunu olduğu ve % 2,3'ünün ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir (Çizelge 1). Şehirlerde yaşayan nüfusun % 9,6'sı okuma-yazma bilmezken, % 20,8'inin bir okul bitirmediği ve % 34,5'inin ilkokul, % 11,6'sının ortaokul ve dengi meslek okulu, % 16,7'sinin lise ve dengi meslek okulu ve % 6,8'inin ise yükseköğretim mezunu olduğu görülmektedir (Çizelge 1).

Nüfusa ilişkin göstergeler eğitimin en alt düzeyi sayılabilecek okuma-yazma öğretiminin dahi tüm vatandaşlar için erişilebilir olmadığını göstermektedir. Gerek şehirlerde, gerekse köylerde yaşayan nüfusun önemli bir kısmının okuma-yazma bilmediği, bir okul bitirmediği ve ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Ayrıca şehirlerde yaşayan nüfusun, eğitim olanaklarına erişim açısından köylere göre daha ayrıcalıklı olduğu söylenebilir.

Çizelge 1. Türkiye'de 6 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfusun Eğitim Durumu (2000 Yılı)

Nüfusun Eğitim Durumu	Toplam	%	Köy	%	Şehir	%
Okuma-Yazma Bilmeyen	7.589.657	12,7	3.829.117	18,4	3.760.540	9,6
Bir Okul Bitirmeyen	12.886.331	21,5	4.767.028	22,9	8.119.303	20,8
İlkokul Mezunu	22.166.827	37,0	8.703.052	41,9	13.463.775	34,5
Ortaokul ve Dengi Meslek Okulu Mezunu	6.027.509	10,1	1.498.615	7,2	4.528.894	11,6
Lise ve Dengi Meslek Okulu Mezunu	8.013.507	13,4	1.506.118	7,2	6.507.389	16,7
Yükseköğretim Mezunu	3.151.964	5,3	476.808	2,3	2.675.156	6,8
Bilinmeyen (1)	23.448	0,0	2.151	0,0	21.297	0,1
Toplam	59.859.243	100,0	20.782.889	100,0	39.076.354	100,0

Kaynak: DİE, 2000 Yılı Nüfus Sayımı sonuçlarından hesaplanmıştır.

(1) Mezuniyeti ya da okuma yazma durumu bilinmeyen.

¹ 2000 yılında Türkiye'nin toplam nüfusu 67.803.927'dir. Nüfusun eğitim durumuna ilişkin analizler, 6 ve daha yukarı yaştaki nüfus için yapıldığında anlamlı sonuçlara ulaşılmaktadır. Bu nedenle bu kısımda 'nüfus' ifadesi, '6 ve daha yukarı yaştaki nüfus' yerine kullanılmıştır.

Nüfusun eğitim durumuna ilişkin köy ve şehirler arasındaki eşitsizlikler bölgeler arasında da gözlenmektedir. Altı ve daha yukarı yaştaki nüfusun % 26,1'i Marmara, % 13,5'i Ege, % 12,8'i Akdeniz, % 17,2'si İç Anadolu, % 12,6'sı Karadeniz, % 8,7'si Doğu Anadolu ve % 9,1'i de Güney Doğu Anadolu Bölgesinde yaşamaktadır (Çizelge 2).

Bölgeler arası farklılıkları ve eğitim hakkı ihlallerini görmek açısından altı ve daha yukarı yaştaki nüfusun bölgelere göre dağılımı ile okuma-yazma bilmeyen nüfusun bölgelere göre dağılımının karşılaştırılması oldukça önemlidir. Çizelge 2'de görüldüğü gibi, nüfusun % 26,1'i Marmara bölgesinde yaşarken okuma-yazma bilmeyenlerin % 15,6'sı bu bölgede yaşamaktadır. Oysa nüfusun % 8,7'sinin yaşadığı Doğu Anadolu, yine nüfusun % 9,1'inin yaşadığı Güney Doğu Anadolu bölgesinde; sırasıyla-okuma yazma bilmeyenlerin % 15,2'si ve % 19,1'i yaşamaktadır. Bu durum, eğitim hizmetinin yaygınlaştırılmasında Türkiye'nin doğusu ile batısı arasında var olan eşitsizlikleri ortaya koymaktadır.

Çizelge 2. Türkiye'de 6 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfusun ve Okuma - Yazma Bilmeyen Nüfusun Bölgelere Dağılımı (2000 Yılı)

Bölgeler	Nüfus (%)			Okuma – Yazma Bilmeyen Nüfus (%)		
	Toplam	Köy	Şehir	Toplam	Köy	Şehir
Marmara Bölgesi	26,1	15,8	31,6	15,6	9,4	22,0
Ege Bölgesi	13,5	14,9	12,8	10,9	11,5	10,3
Akdeniz Bölgesi	12,8	14,8	11,7	11,9	11,1	12,7
İç Anadolu Bölgesi	17,2	15,0	18,4	13,1	12,0	14,2
Karadeniz Bölgesi	12,6	18,4	9,5	14,1	19,0	9,0
Doğu Anadolu Bölgesi	8,7	11,4	7,2	15,2	18,6	11,8
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	9,1	9,6	8,8	19,1	18,3	20,0
Türkiye	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DİE, 2000 Yılı Nüfus Sayımı sonuçlarından hesaplanmıştır.

Yukarıdaki veriler, eğitimin en alt düzeyi olarak nitelendirilebilecek okuma-yazma bilmenin bile nüfusun önemli bir kısmı için sağlanamadığı ve eğitimin, herkes için halen erişilebilir bir hak olmadığı anlamına gelmektedir.

Nüfusun eğitim düzeyi bölgelere göre farklılaştığı gibi, aynı bölge içinde okuma-yazma bilip bilmeme ya da öğretim kademeleri açısından da köy ve şehir arasında farklılaşabilmektedir. Eğitim hakkı ayırım gözetmeme ilkesine dayanmakta olup, eğitim, insanın insan olmasından kaynaklanan bir hak olduğunda göre, kişinin yaşadığı mekan (köy, kasaba, şehir ya da bölge) bu haktan yoksun bırakılması sonucunu doğurmamalıdır. Oysa altı ve daha yukarı yaştaki nüfusun eğitim durumu incelendiğinde, köy-şehir arasındaki eşitsizliklerin bölgelere göre de derinleştiği görülmektedir. Örneğin; okuma-yazma bilmeyenlerin oranı İç Anadolu Bölgesi'nde % 9,7 iken, bu oran Karadeniz Bölgesi'nde % 14,2, Doğu Anadolu Bölgesi'nde % 22,3 ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde % 26,7'dir.

Görüldüğü gibi, ülkenin doğusundan batısına, güneyinden kuzeyine, şehirden köyüne gidildikçe eşitsizliklerin daha da derinleştiği ve belirginleştiği görülmektedir.

Örneğin okuma-yazma bilmeyenlerin oranı Marmara Bölgesi'nin köylerinde % 11,0 iken, bu oran Karadeniz'de % 19,1, Doğu Anadolu'da % 29,9 ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde ise % 35,2'dir. Marmara Bölgesi'nde köylerde yaşayan her 100 kişiden 11'i okuma-yazma bilmezken, Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde her 100 kişiden 35'i okuma-yazma bilmemektedir.

Bu göstergelerin anlamı açıktır; Devlet eğitim hakkını sağlama konusunda, ciddi hak ihlalleri yada ihmalleri yapmaktadır. Diğer taraftan 21'inci yüzyıla "çağ atlama" söylemleriyle giren Türkiye'nin nüfusunun hâlen önemli bir kesiminin ilkökul mezunu olduğu görülmektedir. Nüfusun nitelikli yada yüksek nitelikli kesimi olarak nitelendirilebilecek yükseköğretim mezunları ise toplam nüfusun sadece % 5,3'dür. Bu oran, Marmara Bölgesi'nde % 6,6, Karadeniz Bölgesi'nde % 3,8 ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde ise % 2,5'tir.

Türkiye'nin tüm bölgelerinde eğitimde köy-şehir eşitsizliği yaşanmakta, doğuya gidildikçe de bu eşitsizlik büyümektedir. Kalkınma yada sürdürülebilir gelişme –adı ne olursa olsun- Türkiye ekonomisinin iyileşmesi, demokrasinin ve insan haklarının gelişmesi, özgür ve barış içinde yaşayan bir toplum oluşturulabilmesi açısından bölgesel ve köy-şehir eşitsizliklerinin giderildiği bir eğitim hizmeti sunumunun bir an önce yaşama geçirilmesi zorunludur.

Nüfusun Ortalama Eğitim Süresi: Türkiye Altıncı Sınıftan Terk

Eğitim hakkı açısından önemli bir diğer gösterge de, nüfusun ortalama eğitim süresidir. 2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre, Türkiye'de nüfusun ortalama eğitim süresi köylerde 4, şehirlerde 5,7, ortalama ise 5,1 yıldır. Ortalama eğitim süresinin en yüksek olduğu bölge, 5,8 yıl ile Marmara, en düşük olduğu bölge ise 3,5 yıl ile Güney Doğu Anadolu Bölgesidir. Bu verilere göre, halen Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinde nüfusun ortalama eğitim süresinin ilkökul düzeyinde dahi olmadığı görülmektedir. Tüm bu verilere cinsiyet ayrımı da eklendiğinde Türkiye'nin eğitim gerçeği daha da netleşecektir. Seksen yıllık Cumhuriyet tarihinin eğitim hakkı kazanımı tam olarak budur (Çizelge 3).

Çizelge 3. Nüfusun Ortalama Eğitim Süresi (2000 Yılı)

Bölgeler	Ortalama (Yıl)	Köy (Yıl)	Şehir (Yıl)
Marmara Bölgesi	5,8	4,8	6,0
Ege Bölgesi	5,3	4,3	6,0
Akdeniz Bölgesi	5,2	4,6	5,5
İç Anadolu Bölgesi	5,6	4,2	6,2
Karadeniz Bölgesi	4,8	3,9	5,7
Doğu Anadolu Bölgesi	4,1	3,1	5,1
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	3,5	2,6	4,0
Türkiye	5,1	4,0	5,7

Kaynak: DİE, 2000 Yılı Nüfus Sayımı sonuçlarından hesaplanmıştır.

FARKLI EĞİTİM DÜZEYLERİNİN DURUMU

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile kurulmuş olan eğitim sistemi, örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki alt sistemden oluşmaktadır. Örgün eğitim; okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yüksek öğretim kurumlarından oluşmaktadır. Yaygın eğitim ise; örgün eğitim sistemine hiç girmemiş olan veya her hangi bir kademesinde bulunan ya da bu kademedan ayrılmış olan yurttaşlara örgün eğitimin yanında veya dışında sunulan eğitim hizmetidir.

OKULÖNCESİ EĞİTİM

Okulöncesi eğitim; isteğe bağlı olarak zorunlu ilköğretim çağına gelmemiş 36-72 ay grubundaki çocukların eğitimini kapsar. Okulöncesi eğitim kurumları; bağımsız anaokulları, fiziki kapasitesi uygun örgün ve yaygın eğitim kurumları bünyesinde anasınıfları ve uygulama sınıfları olarak açılmaktadır. Okulöncesi eğitimin amacı; çocukların bedensel, zihinsel, duygusal gelişimini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını, onların ilköğretime hazırlanmasını, koşulları elverişsiz çevrelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratılmasını, Türkçe'nin doğru ve güzel konuşulmasını sağlamaktır.

2004-2005 öğretim yılında okulöncesi eğitimde 2.470 okul yada kurum, 434.771 öğrenci ve 9.111 öğretmen bulunmaktadır. Okulların % 87'si kamu, % 13'ü özel, öğrencilerin % 96'sı kamu, % 4'ü özel ve öğretmenlerin % 83'ü kamu ve % 17'si özel kesimdedir. Okulöncesi eğitimde öğrenci sayısının yalnızca % 4'ünün özel okullarda eğitim görmesine karşın, okulların % 13'ünün, öğretmenlerin de % 17'sinin özel kesimde bulunması, resmi-özel kurumlara devam eden çocuklar arasında oluşan eşitsizliğin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu rakamlara Sosyal Hizmet ve Çocuk Esirgeme Kurumu'ndaki (SHÇEK) çocuklarda dahildir. Okul öncesi eğitimde eğitim gören toplam 434.771 öğrencinin 226.965'i erkek 207.806'sı kızlardan oluşmaktadır. Bu sayı özel ve kamuya ait toplam öğrenci sayısını kapsamaktadır.

Okulöncesi eğitim çağı nüfusu 4 milyondan fazla olmasına karşın bu eğitimden yararlanan öğrenci sayısı sadece 435 bin civarındadır. Okulöncesi eğitimde okullaşma oranı %9'dur. Yani her 100 çocuktan yaklaşık 9'i okulöncesi eğitim hakkından yararlanamamaktadır. Okulöncesi eğitimden yararlanamayan toplam çocuk sayısı 3.892.392'dir (Çizelge 4). Bu eğitim kademesinde verilen eğitimin niteliği bir kenara, nicel anlamda da ciddi hak kayıplarının olduğu görülmektedir.

Çizelge 4. Okulöncesi Eğitimde Okullaşma Oranı ve Eğitimden Yararlanamayan Çocuk Sayısı (2004-2005 Öğretim Yılı)

Göstergeler	Toplam	Erkek	Kız
Çağ Nüfusu (3-5 Yaş Grubu)	4.327.168	2.205.878	2.121.291
Öğrenci Sayısı	434.771	226.965	207.806
Okullaşma Oranı (%)	9	9,2	8,8
Okul Öncesi Eğitimden Yararlanamayan Çocuk Sayısı	3.892.392	1.978.913	1.913.485

Kaynak: MEB, Milli Eğitim Sayısal Veriler 2004-2005'ten hesaplanmıştır.

Okulöncesi eğitimde en yüksek okullaşma oranı yaklaşık % 12 ile Ege Bölgesinde en düşük okullaşma oranı ise % 4 ile Güney Doğu Anadolu Bölgesindedir (Çizelge 5). Bölgeler arasında okulöncesi eğitimin sunumunda farklılıklar ve eşitsizlikler olmakla birlikte, okulöncesi eğitimin Türkiye genelinde okullaşma düzeyinin düşüklüğü de ciddi hak kayıpları içermektedir.

**Çizelge 5. Okulöncesi Eğitimde Bölgelere Göre Okullaşma Oranı
(2004-2005 Öğretim Yılı)**

Bölgeler	Toplam	Erkek	Kız
Marmara Bölgesi	9,1	9,3	8,8
Ege Bölgesi	11,9	12,1	11,7
Akdeniz Bölgesi	9,2	9,5	8,9
İç Anadolu Bölgesi	9,2	9,5	9,0
Karadeniz Bölgesi	8,3	8,5	8,1
Doğu Anadolu Bölgesi	4,4	4,5	4,3
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	5,7	5,8	5,5
Türkiye	9	9,2	8,8

Kaynak: MEB, Milli Eğitim Sayısal Veriler 2004-2005'ten hesaplanmıştır.

Çocuğun gelişiminde 0-6 yaş aralığının oldukça önemli olduğu bilinmekle birlikte, 3-5 yaş grubundaki okullaşma oranının bu denli düşük olması bu yaş grubundaki çocukların gelişiminin riske atıldığını göstermektedir. Oysa Fransa, Almanya gibi bir çok Avrupa ülkesinde okulöncesi eğitim okullaşma oranı % 90'lar civarındadır ve okulöncesi eğitim örgün eğitimin olmazsa olmaz bir parçası haline gelmiştir. Yukarıdaki veriler bu düzeydeki eğitimin ülkemiz açısından ciddi biçimde ihmal edildiği ve zorunluluktan çok bir keyfiyet çerçevesinde ele alındığını göstermektedir.

Bir öğretmene ve bir dersliğe düşen öğrenci sayısı eğitim sisteminin nitelik göstergelerinden biri olarak ele alınabilmektedir. Okulöncesi eğitimde bir dersliğe Türkiye ortalamasında 16 öğrenci düşerken, Güney Doğu Anadolu Bölgesinde 22 öğrenci düşmektedir. Bölgeler arasında bir dersliğe düşen öğrenci sayısı açısından belirgin farklar olmamasına karşın bir öğretmene düşen öğrenci sayısının bu kademe için yüksek olduğu görülmektedir (Çizelge 6).

**Çizelge 6. Okulöncesi Eğitimde Bir Dersliğe ve Bir Öğretmene Düşen Öğrenci Sayısı
(2004-2005 Öğretim Yılı)**

Bölgeler	Öğrenci/ Derslik	Öğrenci/ Öğretmen
Marmara Bölgesi	16	18
Ege Bölgesi	17	4
Akdeniz Bölgesi	15	6
İç Anadolu Bölgesi	15	17
Karadeniz Bölgesi	15	32
Doğu Anadolu Bölgesi	16	30
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	22	34
Türkiye	16	19

Kaynak: MEB, Milli Eğitim Sayısal Veriler 2004-2005'ten hesaplanmıştır.

Okulöncesi eğitimde Türkiye ortalamasında bir öğretmene 19 öğrenci düşmektedir. Bir öğretmene düşen öğrenci sayısı bakımından bölgeler arasında çarpıklıkların olduğu görülmektedir. Ege Bölgesinde bir öğretmene 4, Akdeniz Bölgesinde 6

öğrenci düşmesine karşın, Doğu Anadolu Bölgesinde 30, Karadeniz Bölgesinde 32 ve Güney Doğu Anadolu Bölgesinde 34 öğrenci düşmektedir. Ege Bölgesi ile Güney Doğu Anadolu Bölgesindeki uçurum, büyük umutlarla (!) uygulamaya konulan Norm Kadro Yönetmeliğinin de öğretmen dağılımındaki çarpıklığı gideremediğinin delilidir. Ayrıca Ege Bölgesinde görev yapan okulöncesi eğitim öğretmenlerinin yarısından fazlasının da derse girmediği ya da bu öğretmenlerin çalışabilecekleri dersliklerin olmadığı söylenebilir. Bu duruma ilişkin gerçeklerin ortaya konulması, nitel araştırmalar yapılmasını gerektirmektedir.

İLKÖĞRETİM

İlköğretim 6-14 yaş grubundaki çocukların eğitimini kapsamaktadır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ilköğretimin amacı; "her Türk çocuğunun iyi birer yurttaş olabilmesi için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlık kazanmasını, millî ahlâk anlayışına uygun olarak yetişmesini, ilgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda hayata, bir üst öğrenime hazırlanmasını sağlamak" olarak belirlenmiştir. İlköğretimin, kız-erkek bütün yurttaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu Anayasanın bir hükmüdür.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2004-2005 öğretim yılı verilerine göre, ilköğretimde, açık ilköğretim dahil, 10,5 milyondan fazla öğrenci ve 399 bin öğretmen bulunmaktadır. Okulların % 98'i kamu, % 2'si özel, öğrencilerin % 98'i kamu, % 2'si özel öğretim kurumlarında öğrenim görmekte ve öğretmenlerin % 96'sı kamu, % 4'ü özel okullarda görev yapmaktadır. 2004-2005 eğitim-öğretim yılında resmi ve özel ilköğretim kurumu sayısı 35.581, resmi ve özel ilköğretim kurumlarında okuyan öğrenci sayısı 10.298.646'dır. (Bu sayıya Açık Öğretimde okuyan 266.743 öğrenci dahil değildir.) İlköğretimde okuyan öğrencilerin 5.440.068'i erkek, 4.858.578'i kız öğrencilerden oluşmaktadır.

2004-2005 öğretim yılında ilköğretimde brüt okullaşma oranı % 95,2'dir. Bu oran kızlarda % 91,2 erkeklerde % 99,1'dir. İlköğretimden yararlanamayan 737.614 çocuğun % 70'i kız, % 30'u erkektir. Zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu belirtilen ve Anayasal güvence altında olan ilköğretim, ailelerin gelir seviyesinin düşüklüğü², çocukların çalışmak zorunda olması, Devletin yeterli kaynağı ayırmaması ve gerekli yatırımları zamanında yapmaması gibi nedenlerle tüm çağ nüfusuna yaygınlaştırılamamıştır. İlköğretimin zorunlu olmasına karşın 6-13 yaş grubundaki 737.614 çocuğun sistem dışında kalması eğitim hakkı ve eşitlik bağlamında oldukça düşündürücüdür (Çizelge 7).

² Sosyal devlette böyle bir sorun, bireylerin eğitim almasının önünde bir engel olamaz. Ancak Türkiye'de yaşanan üstü örtülü paralı eğitim gerçeği, bunu bir engel haline getirmektedir.

Çizelge 7. İlköğretimde Okullaşma Oranı ve Örgün Eğitimden Yararlanamayan Çocuk Sayısı (2004-2005 Öğretim Yılı)

Göstergeler	Toplam	Erkek	Kız
Çağ Nüfusu (6-13 Yaş Grubu)	10.681.059	5.435.759	5.245.300
İlköğretim Öğrenci Sayısı (Örgün)	10.298.546	5.440.068	4.858.578
İlköğretim Öğrenci Sayısı (6-13 Yaş) (1)	9.943.445	5.242.886	4.700.559
Brüt Okullaşma Oranı (%)	95,8	99,6	92
Net Okullaşma Oranı (%)	92,3	95,9	88,8
İlköğretimden Yararlanamayan Çocuk Sayısı	737.614	193.473	544.741

Kaynak: MEB, Millî Eğitim Sayısal Veriler 2004-2005'ten hesaplanmıştır.

Öğrenci sayısına 6-13 yaş grubundaki öğrenciler dahildir. İlköğretim öğrencisi olduğu halde belirtilen yaş grubunun dışında olan çocuklar dahil değildir.

Ülke genelinde görülen bu eşitsizlik bölgeler ve cinsiyet bazında bakıldığında daha da büyümektedir. En yüksek okullaşma oranı % 111,5 ile Marmara bölgesinde, en düşük okullaşma oranı ise ilköğretim çağ nüfusunun yaklaşık % 20'lik kısmının okullandırılmadığı Karadeniz ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerindedir. Kız öğrencilerde en düşük okullaşma oranı % 78,0 ile Doğu Anadolu Bölgesindedir. Belirtilen Bölgede kız öğrencilerin halen % 22,0'lik kısmının sisteme hiç girmediği görülmektedir (Çizelge 8).

Çizelge 8. İlköğretimde Bölgelere Göre Okullaşma Oranı (2004-2005 Öğretim Yılı) (%)

Bölgeler	Toplam	Erkek	Kız
Marmara Bölgesi	111,5	115,2	107,8
Ege Bölgesi	97,1	100,1	94,1
Akdeniz Bölgesi	94,6	97,4	91,7
İç Anadolu Bölgesi	89,0	91,3	86,7
Karadeniz Bölgesi	84,3	86,5	82,0
Doğu Anadolu Bölgesi	85,6	92,4	78,0
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	93,2	100,3	85,5
Türkiye	95,8	99,6	92

Kaynak: MEB, Millî Eğitim Sayısal Veriler 2004-2005'ten hesaplanmıştır.

Eğitim hakkını, İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinden daha ileri bir noktaya taşıyan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklarla İlgili Uluslararası Sözleşme, eğitim hakkını iki maddede (13 ve 14. maddeler) ele almıştır. Sözleşmede parasız eğitim hakkı hiçbir yanlış anlamaya yol açmayacak açıklıkta tanımlanmıştır.

Türkiye'de her yıl gündeme gelen kayıt paraları ve değişik adlar altında toplanan paraların aileler için önemli boyutlara ulaşmış olması, eğitim hakkına erişimi tehdit eden engellerden en önemlisidir. Bu engel, zorunlu ve Devlet okullarında parasız olduğu belirtilen ilköğretim için de geçerlidir. Eğitim kurumları arasında araç-gereç, bina, altyapı, yeterli nicelik ve nitelikte öğretmen, pedagojik materyal, bilgisayar vs. açısından uçurum denebilecek farklar bulunmaması gerekir. Oysa ilköğretimde bir dersliğe düşen öğrenci sayısı açısından bakıldığında iller, bölgeler ve yerleşim yeri (köy, şehir) açısından uçurum denebilecek kadar açık farkların bulunduğu görülmektedir.

II. OLAĞAN GENEL KURULU

Türkiye genelinde bir dersliğe ortalamada 38, şehirlerde 47 ve köylerde 25 öğrenci düşerken, bu oran Marmara Bölgesinde ortalamada 46, şehirlerde 54 ve köylerde 23'tür. Güney Doğu Anadolu Bölgesine gelindiğinde ise uçurumun daha da büyüdüğü görülmekte ve ortalamada bir dersliğe 53, şehirlerde 63 ve köylerde 41 öğrenci düşmektedir (Çizelge 9). Bir diğer önemli nitelik göstergesi de bir öğretmene düşen öğrenci sayısıdır. Türkiye ortalamasında bir öğretmene 26 öğrenci düşerken Marmara'da 29, Doğu Anadolu'da 28 ve Güney Doğu Anadolu Bölgesinde 35 öğrenci düşmektedir (Çizelge 9).

Çizelge 9. İlköğretimde Bir Dersliğe ve Bir Öğretmene Düşen Öğrenci Sayısı (2004-2005 Öğretim Yılı)

Bölgeler	Öğrenci / Derslik			Öğrenci / Öğretmen
	Toplam	Şehir	Köy	
Marmara Bölgesi	46	54	23	29
Ege Bölgesi	31	40	20	22
Akdeniz Bölgesi	38	48	26	25
İç Anadolu Bölgesi	34	41	21	23
Karadeniz Bölgesi	27	35	19	22
Doğu Anadolu Bölgesi	37	45	31	28
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	53	63	41	35
Türkiye	38	47	25	26

Kaynak: MEB, Milli Eğitim Sayısal Veriler 2004-2005'ten hesaplanmıştır.

2004-2005 öğretim yılında ilköğretimde 10.298.546 öğrenci eğitim görmektedir. Okullaşma oranı, ilköğretimin sekiz yıla çıkarılmasının üzerinden altı yıl geçmiş olmasına karşın hala yüzde yüz değildir. Bu öğretim yılında 737.614 çocuk ilköğretime başlayamamıştır.

Zorunlu eğitim süresi 5 yıldan 8 yıla çıkarılmadan önce kademeler arası geçişteki en büyük kayıp ilköğretim ile ortaokul arasında yaşanmıştır. Zorunlu eğitim süresinin 5 yıl olmasının yarattığı psikolojik etki, özellikle kırsal kesimlerde beşinci sınıftan sonra gidilebilecek bir okul olmayışı, altıncı sınıfa devam etmenin aileler üzerinde yarattığı ekonomik külfet (kılık kıyafet, kitap defter, yol masrafı, kalacak yer sorunu vb.) başta kız çocukları olmak üzere kır ve kent emekçi ve işsiz çocuklarının eğitim görmelerini engellemiştir. Zorunlu eğitim süresinin sekiz yıla çıkarılması ile birlikte – halktan toplanan dolaylı vergiler yoluyla– ilköğretim okullarının sayısı artırılmış, yatılılık ve taşınabilir eğitime daha fazla kaynak ayrılmaya başlanmış, öğle yemeği, kitap yardımı gibi sosyal desteklerle de yoksulların çocuklarını okula göndermeleri önündeki engeller azaltılmıştır. Böylece en azından bir milyondan fazla çocuğun daha sekiz yıllık eğitim almasının yolu açılmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğrenci sayılarına ilişkin istatistikleri, tüm çağ nüfusunun ilköğretime devam etmediğini ve bir kısmının da ilköğrenimini tamamlamadan okulu terk ettiğini göstermektedir. 2003-2004 öğretim yılında 10.171.354 öğrenci ilköğretime devam etmiştir. Öğretim yılı sonunda 1.136.448 öğrenci ilköğretimden mezun olmuş, 2004-2005 öğretim yılı başında da 1.374.609 öğrenci ilköğretime kayıt olmuştur. Öyleyse 2003-2004 öğretim yılında ilköğretim öğrenci sayısının 10.311.133 olması gerekirdi (10.171.354+1.136.448+1.374.609=10.409.515). Oysa ki 2003-2004 öğretim yılındaki öğrenci sayısı 10.298.546'dır. Yani 110. 975 öğrenci

okulu terk etmiştir. Bu sayının bir kaç ilin nüfusundan daha fazla olduğu göz önüne alındığında sorunun boyutları daha iyi anlaşılacaktır.

Okul terkleri, üzerinde ciddiyetle durulması gereken bir sorundur. Bu kadar çok sayıda çocuk hangi nedenlerle okulu terk etmektedirler? Bu nedenlerin bulunarak çocukların okula geri dönüşünü sağlayacak ve yeni terkleri önleyecek düzenlemelerin acilen yapılması gerekmektedir.

İlköğretimden Ortaöğretime Geçiş

2003-2004 öğretim yılı sonunda ilköğretimden 1.136.448 öğrenci mezun olmuştur. Bunların % 85,7'si 2004-2005 öğretim yılında ortaöğretime kayıt olurken 162.973 öğrenci –herhangi bir mesleki bilgi ve beceri edinmeden– hayata atılmıştır. Ortaöğretime devam etmeyen ilköğretim mezunlarının % 56'sı (92.700 mezun) kız, % 44'ü (70.273 mezun) de erkektir. Erkek öğrencilerin ilköğretimden ortaöğretime geçiş oranı % 89,5 iken kız öğrencilerde bu oran % 80,9'a düşmektedir (Çizelge 10).

Çizelge 10. İlköğretimden Ortaöğretime Geçiş

Göstergeler	Erkek	Kız	Toplam
İlköğretim Mezunu (2003-2004)	622.053	514.395	1.336.448
Ortaöğretim Yeni Kayıt (2004-2005)	556.924	416.551	973.475
Geçiş Oranı (%)	89,5	80,9	85,2

Kaynak: MEB. Milli Eğitim Sayısal Veriler 2003-2004 ve 2004-2005'ten hesaplanmıştır.

İlköğretimden ortaöğretime geçiş oranının ortalama % 85,2'ye yükselmiş olması, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın 2005 yılı ortaöğretim okullaşma hedefi olan % 75'in aşılacağı göstermektedir. Yetersiz de olsa bu gelişme halkın eğitime verdiği önemin ve zorunlu eğitim süresinin sekiz yıla çıkarılmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Ancak Cumhuriyet tarihi boyunca her dönemde yaşanmış olan iller arası eşitsizlikler, ilköğretimden ortaöğretime geçişte de devam eden bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 11'de ilköğretimden ortaöğretime geçiş oranının en düşük ve en yüksek olduğu beşer il verilmiştir. Geçiş oranının en düşük olduğu Şırnak'da ilköğretimden mezun olan her iki öğrenciden biri ortaöğretime devam ederken, bu oranın en yüksek olduğu Ankara ve Erzincan'da ilköğretimden mezun olan her 100 öğrenciye karşılık ortaöğretime 102 öğrenci kayıt olmaktadır.

Çizelge 11. İlköğretimden Ortaöğretime Geçiş Oranının En Düşük ve En Yüksek Olduğu İller

En Düşük İller		En Yüksek İller	
Şırnak	% 50	Ankara	% 102 (1)
Ağrı	% 51	Erzincan	% 102 (1)
Kars	% 52	Edirne	% 100
Van	% 53	Eskişehir	% 99
Ardahan	% 56	Kırklareli	% 99

Kaynak: MEB. Milli Eğitim Sayısal Veriler 2004-2005.

(1) Geçiş oranının % 100'ün üzerinde çıkması, başka illerdeki ilköğretim okullarından mezun olmuş öğrencilerin daha iyi bir eğitim alabilmek için bu illerdeki liseleri tercih ettiklerini göstermektedir.

İlköğretimden mezun olan her 100 öğrenciden yalnızca 85'inin ortaöğretime devam edebildiği yukarıda belirtilmişti. Bu 85 öğrencinin genel ve mesleki-tekniik ortaöğretime dağılımı ise Çizelge 14'te görülmektedir. Buna göre ortaöğretime kayıt olan her 85 öğrenciden 53'ü genel liselere devam ederken, yalnızca 31'i mesleki-tekniik liselere devam etmektedir. Bir diğer deyişle ortaöğretime kayıt olan her 100 öğrenciden 63'ü genel, 37'si de mesleki-tekniik liseleri tercih etmektedir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda mesleki-tekniik ortaöğretim öğrenci sayısının, toplam ortaöğretim öğrenci sayısı içindeki oranını % 65'e çıkarma hedefi yer almaktadır. Plan döneminin son yılına girilirken bu hedeften oldukça uzakta olduğu söylenebilir. Meslek lisesi mezunlarının yükseköğretime geçişindeki engeller, üniversiteye devam etme amacını taşıyan öğrencilerin genel liseleri tercih etmesine yol açmaktadır. Bir diğer etken ise meslek lisesi mezunları arasında gözlenen işsizliğin artmasıdır. Mesleki-tekniik liselere dönük talebin sürekli olarak düşmesi, yükseköğretime geçişteki sorunlar ve bu okullardan mezun olanlar arasında artan işsizlik oranları, mesleki-tekniik ortaöğretimin yeniden düzenlenmesini gerektirmektedir.

Çizelge 12. İlköğretimden Genel ve Mesleki-Tekniik Ortaöğretime Geçiş Oranları

Göstergeler	Erkek	Kız	Toplam
İlköğretim Mezunu (2003-2004)	622.053	514.395	1.136.448
Genel Ortaöğretim Yeni Kayıt (2004-2005)	317.019	273.333	593.352
Genel Ortaöğretim Geçiş Oranı (%)	51	55	53
Mesleki-Tekniik Ortaöğretim Yeni Kayıt (2004-2005)	239.905	140.218	380.123
Mesleki-Tekniik Ortaöğretim Geçiş Oranı (%)	38,5	25,9	32,2

Kaynak: MEB. Milli Eğitim Sayısal Veriler 2004-2005'ten hesaplanmıştır.

ORTAÖĞRETİM

1739 Sayılı Yasaya göre ortaöğretimin amacı; "öğrencilere asgarî ortak bir genel kültür vermek, birey ve toplum sorunlarını tanıtmak, çözüm yolları aramak, ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak bilinci kazandırarak, öğrencileri ilgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda, yükseköğretime, mesleğe, hayata ve iş alanlarına hazırlamak" şeklinde açıklanmıştır.

Ortaöğretim lise ve dengi meslek liselerinden oluşmaktadır. Ortaöğretim sistemi incelendiğinde, çok parçalı bir yapıda olduğu görülmektedir. Sistemde süreleri, adları, programları birbirinden farklı 70'den fazla lise türü bulunmaktadır.

2004-2005 öğretim yılında ortaöğretimde 6.861 okulda, 3.029.449 öğrenci (açık öğretim lisesi öğrenci sayısı dahil), öğrenim görmektedir. Öğretmen sayısı 167.949'dur. Okulların % 91'i, öğrencilerin % 98'i ve öğretmenlerin % 95'i kamu, okulların % 9'u, öğrencilerin % 2'si ve öğretmenlerin % 5'i özel kesimdedir. (Açık öğretim lisesinde 315.000 öğrenci öğrenim görmektedir.) Orta Öğretim öğrencilerinin %57'si erkek, %43'ü kızlardan oluşmaktadır.

Ortaöğretim çağ nüfusu 4.005.079 olup, bunların 2.650.266'sının örgün eğitim sisteminde öğrenci olduğu görülmektedir. Bu kademedeki okullaşma oranı ortalama % 66,5'dir. Okullaşma oranı erkeklerde % 74,8 ve kızlarda % 57,8'dir (Çizelge 13). Bu orana karşın, 1.354.813 öğrenci (%33,5) ortaöğretimden mahrumdur. Ortaöğretim kademesine gelindiğinde okullaşma oranları açısından kız ve erkek öğrenciler arasındaki eşitsizliklerin daha da derinleştiği, ortaöğretimden yararlanamayan 1.354.813 gencin % 61'inin kız olduğu görülmektedir. Bu veriler, ülkemizde özellikle kız ve erkek öğrenciler arasında eğitim hakkına erişimin farklı anlamlara geldiğini ve sistemde çeşitli nedenlerle ayrımcılığın desteklendiğini ya da beslendiğini göstermektedir.

Ortaöğretimde cinsiyet açısından görülen eşitsizlikler, illere ve bölgelere göre yaşanmakta ve uçuruma dönüşebilmektedir. En yüksek okullaşma oranı % 82,3 ile Marmara, en düşük okullaşma oranı % 42,7 ile Güney Doğu Anadolu Bölgesindedir (Çizelge 13). Güney Doğu Anadolu Bölgesinde kız öğrencilerin sadece % 28,8'i, Doğu Anadolu Bölgesinde ise % 31,3'ü okullaştırılabiliştir. Marmara Bölgesi ile Güney Doğu Anadolu Bölgesi arasındaki fark yaklaşık iki kattır. Eğitim hakkından yararlanma açısından bunun anlamı ise Güney Doğu Anadolu Bölgesinin, Marmara Bölgesini en az yirmi yıl geriden takip etmekte olduğudur.

**Çizelge 13. Ortaöğretimde Bölgelere Göre Okullaşma Oranı
(2004-2005 Öğretim Yılı)**

Bölgeler	Toplam (%)	Erkek (%)	Kız (%)
Marmara Bölgesi	82,3	87,7	76,5
Ege Bölgesi	72,6	76,8	68,1
Akdeniz Bölgesi	66,5	73,0	59,6
İç Anadolu Bölgesi	71,8	80,1	63,3
Karadeniz Bölgesi	62,1	72,8	51,4
Doğu Anadolu Bölgesi	45,1	58,6	31,3
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	42,7	55,9	28,8
Türkiye	66,5	74,8	57,8

Kaynak: MEB, Milli Eğitim Sayısal Veriler 2004-2005'ten hesaplanmıştır.

Tüm bu veriler nitel göstergeler bir kenara bırakılsa dahi, eğitim hakkının nicel boyutta dahi sağlanamadığını göstermektedir. Okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretimde toplam 5.984.819 çocuk ve gencin çağ nüfusu içinde olmasına rağmen eğitim hakkından mahrumdur. Ortaöğretimde bir dersliğe Türkiye ortalamasında 32 öğrenci düşerken, Karadeniz Bölgesinde 27, Güney Doğu Anadolu Bölgesinde 38 öğrenci düşmektedir. Bir dersliğe düşen öğrenci sayısı açısından, en yüksek ve en düşük bölge arasında 11 öğrencilik bir fark vardır. Ortaöğretimde bir öğretmene Türkiye ortalamasında 17 öğrenci düşerken, Marmara bölgesinde 19, Güney Doğu Anadolu bölgesinde 23 öğrenci düşmektedir (Çizelge 14).

Çizelge 14. Ortaöğretimde Bir Dersliğe ve Bir Öğretmene Düşen Öğrenci Sayısı (2004-2005 Öğretim Yılı)

Bölgeler	Öğrenci/ Derslik	Öğrenci/ Öğretmen
Marmara Bölgesi	35	19
Ege Bölgesi	29	15
Akdeniz Bölgesi	32	17
İç Anadolu Bölgesi	30	15
Karadeniz Bölgesi	27	15
Doğu Anadolu Bölgesi	31	18
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	38	23
Türkiye	32	17

Kaynak: MEB, Sayısal Veriler 2004-2005.

Genel Ortaöğretim

Çok parçalı bir yapı gösteren ortaöğretim sistemi yaygın bir sınıflandırmaya göre genel ve mesleki-teknik ortaöğretim olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Genel ve mesleki-teknik ortaöğretimin amaçları birbirinden farklılaşmaktadır. Genel ortaöğretimin amacı ağırlıklı olarak yükseköğretime öğrenci hazırlamak olarak şekillenmesine rağmen, mesleki ve teknik ortaöğretimin ara insangücü yetiştirmek gibi ayırt edici bir amacı bulunmaktadır.

Genel ortaöğretimde; lise, anadolu, fen, anadolu güzel sanatlar, sosyal bilimler, anadolu öğretmen ve açık öğretim gibi adlar altında yedi lise türü bulunmaktadır. Bu lise türlerinin verdikleri eğitimin niteliğinin ve yükseköğretime geçişteki başarılarının birbirinden farklılaştığı görülmektedir. 2004-2005 öğretim yılında genel ortaöğretimde 2.360'ı kamu, 530'u özel olmak üzere 2.990 okul, 1.937.000 öğrenci ve 93.000 öğretmen bulunmaktadır. (Öğrenci sayısına 252.000 genel açıköğretim lisesi öğrencisi dahildir). Açık Öğretim Lisesi öğrenci sayısı toplamdan düşüldüğünde, örgün eğitim sistemi içinde 1.685.000 genel ortaöğretim öğrencisi olduğu görülmektedir. Genel ortaöğretimde 1.045.986 erkek, 891.069 kız öğrenci bulunmaktadır. Bir dersliğe Türkiye ortalamasında 35 öğrenci düşmesine karşın, Marmara'da 34, Akdeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinde 37 ve Güney Doğu Anadolu Bölgesinde 48 öğrenci düşmektedir (Çizelge 15). Bu eşitsizlikler illere ve yerleşim yerine göre daha da derinleşmekte ve belirginleşmektedir.

Çizelge 15. Genel Ortaöğretimde Bir Dersliğe ve Bir Öğretmene Düşen Öğrenci Sayıları (2004-2005 Öğretim Yılı)

Bölgeler	Öğrenci/ Derslik	Öğrenci/ Öğretmen
Marmara Bölgesi	34	21
Ege Bölgesi	31	17
Akdeniz Bölgesi	37	20
İç Anadolu Bölgesi	33	19
Karadeniz Bölgesi	30	18
Doğu Anadolu Bölgesi	37	22
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	48	27
Türkiye	35	20

Kaynak: MEB, Milli Eğitim Sayısal Veriler 2004-2005.

Mesleki-Teknik Ortaöğretim

Ara insangücü yetiştirmesi nedeniyle bütün kalkınma planlarında vurgulanan mesleki-teknik ortaöğretimin hedeflenen düzeyde olmadığı görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre, 2004-2005 öğretim yılında 3.827'si kamu, 20'si özel olmak üzere 3.870 okulda 1.102.394 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu öğrencilerin 3.157'si diğer bakanlıklara bağlı liseler, 62.743'ü ise mesleki açık öğretim lisesi öğrencisidir. Mesleki ve teknik ortaöğretimde bir dersliğe düşen öğrenci sayısının Türkiye ortalamasında 28 olduğu, bir dersliğe düşen öğrenci sayısı en yüksek ve en düşük bölge arasında 18 öğrencilik fark olduğu görülmektedir. Özellikle mesleki ve teknik ortaöğretimde eğitim ortamlarının donanımı verilen eğitimin niteliğinde çok belirleyicidir.

Meslek liselerimizde öğrenciler gerçekten eşit koşullarda ve çağın gerektirdiği araç-gereç, makine vs. ile mi eğitim görmektedir sorununun yanıtını mevcut verilerle ortaya koymak güçtür. Nicel ve nitel veri sorunu düşünsel düzeyde bildiğimiz ve gözlemediğimiz bir gerçeği bilimsel olarak ispatlamamızı engellemektedir. Mesleki teknik orta öğretimde 74.740 öğretmen görev yapmaktadır.

Bölgeler	Öğrenci/ Derslik	Öğrenci/ Öğretmen
Marmara Bölgesi	38	18
Ege Bölgesi	27	12
Akdeniz Bölgesi	24	13
İç Anadolu Bölgesi	25	12
Karadeniz Bölgesi	23	12
Doğu Anadolu Bölgesi	20	12
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	20	13
Türkiye	28	14

Kaynak: MEB, Milli Eğitim Sayısal Veriler 2004-2005'ten hesaplanmıştır.

Not: 2003-2004 eğitim-öğretim yılında 757.421 öğrenci orta öğretim son sınıf düzeyinde ÖSS'ye başvurmuş, bunlardan ancak 192.315'i bir yüksek öğretim programına yerleşmiştir.

YÜKSEKÖĞRETİM

Günümüzde Yükseköğretim, gelişmişliğin en önemli göstergelerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Ancak konuya ülkemiz ve yıllardır benimsenen eğitim politikaları açısından bakıldığında, Türkiye'de üniversite sisteminin az gelişmişliğin bir resmi olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz. İstatistiklere baktığımızda, gelişmiş ve gelişmekte olan bütün ülkelerde eğitimin bütçe içindeki oranı ile Türkiye'deki oran arasında ciddi bir fark bulunduğu hemen görülmektedir.

Günümüz Türkiye'sinde giderek artan eğitim sorunlarına karşılık çözüm üretilmemekte, bunun yerine eğitimin sorunlarının çözümü başka alanlara havale edilmektedir. 1980'li yıllardan itibaren havale edilen bu alan "serbest piyasa" olmuştur. Eğitimin tüm kademelerinin "paraya dönüştürülebilir" özelliği 1970'li yılların ortalarında yeniden keşfedilmiş ve tüm eğitim kademelerinde yaygınlaşan

II. OLAĞAN GENEL KURULU

paralı eğitim anlayışı, zamanla üniversiteleri ve sonrasında tüm eğitim sistemini sarıp sarmalamıştır.

Toplumsal bir hak olan eğitim hakkının yine toplumsal kaynaklara dayalı olarak karşılanması gerekirken, son yirmi yılda "kamu hizmetlerini özelleştirme" yönünde gelişen süreç, bugün AKP Hükümetinin programına da aynen yansımış ve eğitimin sorunlarına çözüm bulmanın piyasa ilişkileri içinde daha fazla yer almakla mümkün olabileceği savunulmuştur.

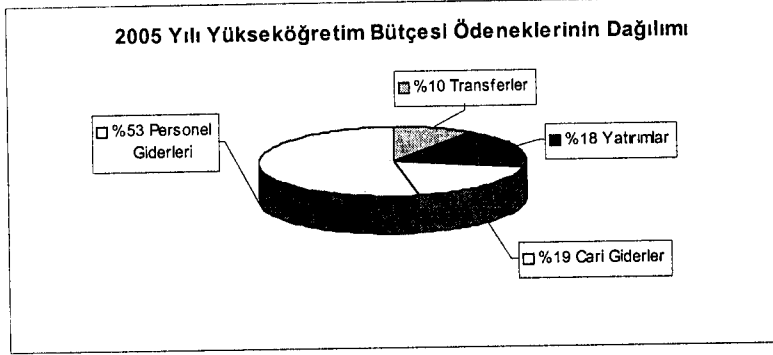
Paralı eğitim politikalarının yıllardan bu yana savunuculuğunu yapan YÖK'e yakın zamanda AKP Hükümeti de katılmış, tüm ülke çapında yaygınlaşan neoliberal uygulamalar üniversitemizi tamamen kuşatmıştır. Sonuçta ortaya çıkan durumda iyi olduğu kabul edilen üniversitemiz, sadece yüksek gelirli küçük bir azınlığın hizmetine adanarak, yoksul emekçi çocuklarına yoksunluk içinde bulunan üniversitelerde okumak zorunda kalmışlardır.

İktidar olduğu günden bu yana eğitim sistemini kendi siyasal-ideolojik çizgisi çerçevesinde şekillendirmeye çalışan AKP Hükümeti'nin bu çabalarından üniversiteler de nasibini almaya başlamıştır. Geçtiğimiz yıl, özellikle Yükseköğretim Yasa Tasarısı sürecinde yapılan tartışmalara üniversitelere hakim olmanın mücadelesi damgasını vurmuştur. AKP Hükümeti geçtiğimiz günlerde daha ileri bir adım atmış ve kamuoyuna 15 yeni üniversite kurulacağı "müjdesini" vermiştir. Yıllardır siyasal yatırımların başında gelen her ile bir havaalanı ve bir üniversite "hayali" bir kez daha canlanmıştır. Peki Türkiye'nin ihtiyacı sadece 15 yeni üniversite midir? Daha önce seçim yatırımı olarak açılan üniversitelerin pek çoğu "tabela üniversitesi" olmaktan öteye gitmez iken, yeni açılacak 15 üniversitenin de tabela üniversitesi olmayacağını garantisini hangi siyasî irade verebilir?

Türkiye'de yükseköğretim sisteminin temel sorunu üniversite azlığı değil, üniversitelerin her yönüyle sorunlar yumağı haline getirilmiş olmasıdır. Mali ve idari sorunlar bugün Türkiye'de bilimsel çalışmaların yapılmasının önündeki en büyük engeldir. Hükümetlerin mali yönden, YÖK'ün ise idari yönden müdahalelerine maruz kalan üniversitemiz, 2005 yılı itibarıyla resmen çıkmaz içindedir.

Yükseköğretim sistemine ilişkin ulusal ve uluslararası resmi istatistikler, söz konusu çıkmazın kanıtı niteliğindedir. Bütçeden yükseköğretime ayrılan paya, yükseköğretim bütçesinin milli gelire oranına baktığımızda, üniversitemizde yaşanan ciddi ekonomik sıkıntıların nedenleri ortaya çıkmaktadır. Yükseköğretim bütçesi son yıllarda rakamsal olarak artmış fakat bu artış, öğrenci artışının çok altında kalmıştır.

2005 Bütçesinden Yükseköğrenime Ayrılan Pay

- 2005 yılı Yükseköğretim Kurumları Bütçesi toplam 5 katrilyon 218 trilyon 468 milyar TL'dir.
- Bu harcamaların %53'üne denk gelen kısmı personel harcamaları, %18'i yatırım, %19'u diğer cari giderler ve %10'u transfer ödemelerinden oluşmaktadır.
- Yükseköğretim bütçesinden yatırımlara ayrılan miktar 913 trilyon 084 milyar TL'dir.
- Tıpkı Milli Eğitim Bakanlığı'nda olduğu gibi, yükseköğretim bütçesinde de aslan payını personel giderleri oluşturmaktadır. Bütçe içinde yer alan %18'lik yatırım harcamalarının ne kadarının "daha nitelikli bir yükseköğretim" için harcanacağı belli değildir.

Son 12 Yılda Yükseköğretim Bütçesinin Bütçeye ve GSMH'ye Oranı

Yıllar	Toplam Bütçe İçindeki Pay (%)	GSMH İçindeki Pay (%)
1994	3,8	1,10
1995	3,2	0,90
1996	2,6	0,80
1997	3,1	0,80
1998	2,9	0,86
1999	2,8	0,84
2000	2,2	0,84
2001	2,8	0,89
2002	2,5	0,89
2003	2,3	0,96
2004	2,5	0,88
2005	3,3	1,09

Son 12 yılda yükseköğretim bütçesinin toplam bütçe ve Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) içindeki payına baktığımızda sadece birkaç yılda bindelik artışlar yapıldığı göze çarpmaktadır. Oysa yükseköğretim öğrencilerinin sayısı bindelik oranlarda değil, yüzdelerle artmaktadır. Dolayısıyla yükseköğretim bütçesi, üniversite

II. OLAĞAN GENEL KURULU

öğrencileri sayısındaki artışa paralel olarak arttırılmadıkça, küçük artış oranlarının hiçbir faydasının olmayacağı ortadadır.

Yükseköğretim bütçesi, genel eğitim bütçesindeki azalmaya paralel olarak yıllar içinde sürekli azalma göstermiştir. 2005 yılı için öngörülen artışın yetersiz kalacağı şimdiden anlaşılmaktadır. 2005 bütçe uygulamasında yatırım harcamalarında, MEB bütçesinde olduğu gibi, Yükseköğretim bütçesinde de önemli bir kısıntıya gidildiği bir gerçektir. Bugün artık gelişmişliğin en önemli göstergelerinden birisi olarak kabul edilen yükseköğretimin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) içindeki payının düşüklüğü, ortaya çıkan durumun hiç de iç açıcı olmadığını ortaya koymaktadır.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi gelişmiş, gelişmekte olan bütün ülkelerde toplam eğitimin GSYİH'ye oranı ile Türkiye'deki oran arasında ciddi fark bulunmaktadır. Ortaya çıkan bu fark bir anlamda, ülkemizde eğitim ve eğitimin finansmanı açısından hangi politikaların benimsendiğini göstermesi açısından da önem taşımaktadır.

Ülkelerin Öğretim Üyesi / Elemanı Başına Düşen Öğrenci Sayıları

ÜLKE	LİSANS	ÖN LİSANS	ÜLKE	LİSANS	ÖN LİSANS
Almanya	5	5	Yunanistan	16	14
Avusturya	9	8	Norveç	17	27
Belçika	10	10	İrlanda	19	16
Hollanda	10	14	Türkiye	19	71
Japonya	10	9	Kore	20	24
Singapur	12	17	Portekiz	20	18
ABD	14	21	Macaristan	23	11
İngiltere	14	20	Kanada	23	11

Bütçeden Eğitime Ayrılan Payların Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Bütçe Ödenekleri (Cari Fiyatlarla) (Milyar TL)			Toplam Eğitim Bütçesinin	
	MEB	YÖK	Toplam	Bütçe Payı (%)	GSMH Payı (%)
1981	147,3	46,5	193,8	12,9	2,42
1982	187,2	54,8	242,0	13,8	2,28
1983	287,7	95,5	383,2	15,2	2,75
1984	341,6	118,2	459,8	14,2	2,07
1985	466,0	151,7	617,7	12,3	1,74
1986	618,5	222,5	841,0	11,6	1,64
1987	928,6	320,6	1.249,2	11,3	1,67
1988	1.794,4	619,9	2.414,3	11,6	1,87
1989	2.967,1	1.050,7	4.017,8	12,2	1,74
1990	8.506,5	2.505,4	11.011,9	17,1	2,77
1991	13.850,2	4.696,0	18.546,2	17,9	2,90
1992	30.357,2	9.122,9	39.480,1	18,9	3,57
1993	57.546,4	16.695,5	74.205,9	22,0	3,72
1994	93.580,5	31.182,8	124.763,3	15,1	3,21
1995	135.572,4	45.232,8	180.805,2	13,5	2,30
1996	257.601,1	92.172,8	349.773,9	9,8	2,37
1997	510.063,6	202.352,4	712.416,0	11,2	2,81
1998	1.243.108,0	422.656,9	1.665.764,9	11,3	3,39
1999	2.130.308,5	676.899,8	2.807.208,3	11,7	3,50
2000	3.350.330,0	1.054.610,7	4.404.940,7	9,3	3,52
2001	4.046.305,6	1.364.901,5	5.411.216,1	11,2	3,53
2002	7.460.991,0	2.495.967,7	9.956.958,7	10,1	3,54
2003	10.180.000	3.408.608	13.588.608	6,9	2,87
2004	12.855.000	3.894.000	16.759.000	8,5	3,06
2005	14.882.259	5.218.000	20.100.259	9,5	3,09

**Yükseköğretim Programına Bütçeden Ayrılan Ödeneklerin
Yıllara Göre Dağılımı**

Yıl	Yükseköğretim Bütçesinin		
	Toplam Eğitim Bütçesi İçindeki Payı (%)	Toplam Bütçe İçindeki Payı (%)	GSMH İçindeki Payı (%)
1981	24,0	3,1	0,58
1982	22,6	3,1	0,52
1983	24,9	3,8	0,69
1984	25,7	3,7	0,53
1985	24,4	3,0	0,42
1986	26,3	3,0	0,42
1987	25,7	2,9	0,42
1988	25,5	2,9	0,47
1989	26,2	3,2	0,45
1990	22,8	3,9	0,56
1991	23,7	4,2	0,69
1992	22,9	4,3	0,84
1993	22,5	4,1	0,90
1994	25,0	3,8	1,10
1995	25,1	3,2	0,90
1996	26,4	2,6	0,80
1997	28,4	3,1	0,80
1998	25,4	2,9	0,86
1999	22,9	2,8	0,84
2000	23,9	2,2	0,84
2001	25,2	2,8	0,89
2002	25,0	2,5	0,89
2003	33,4	2,3	0,96
2004	22,2	2,6	0,92
2005	25,9	3,3	1,09

**Bazı Ülkelerde Yükseköğretim Kurumlarında
Öğrenci Başına Yapılan Harcama**

Ülke	Öğrenci Başına Yapılan Harcama (ABD \$)
ABD	17.466
İsveç	12.981
Avustralya	11.240
Japonya	10.157
İsrail	10.132
Almanya	9.466
Şili	8.775
Birleşik Krallık	8.169
Malezya	7.793
Fransa	7.177
Finlandiya	7.145
Kore	6.844
Portekiz	6.073
İtalya	5.972
İspanya	5.166
Meksika	4.519
Yunanistan	3.990
Uruguay	2.394
Filipinler	2.170
Türkiye	3.170

**Kamu Üniversitelerinde Bir Öğretim Üyesi İle Bir Öğretim Elemanına Düşen
Ortalama Öğrenci Sayısı**

Bir profesöre düşen öğrenci sayısı : 122

Bir Doçente düşen öğrenci sayısı : 251

Bir Yrd. Doç. düşen öğrenci sayısı : 98

Bir Öğr. Elem. düşen öğrenci sayısı : 28

**Vakıf Üniversitelerinde Bir Öğretim Üyesi İle Bir Öğretim Elemanına
Düşen Ortalama Öğrenci Sayısı**

Bir profesöre düşen öğrenci sayısı : 108

Bir Doçente düşen öğrenci sayısı : 275

Bir Yrd. Doç. düşen öğrenci sayısı : 96

Bir Öğr. Elem. düşen öğrenci sayısı : 20

**Bazı Kamu Üniversitelerinde Bir Öğretim Üyesi İle Bir Öğretim Elemanına
Düşen Ortalama Öğrenci Sayısı**

Üniversite Adı	Öğretim Üyesine Düş. Öğrenci Sayısı	Öğretim Elemanına Düş. Öğrenci Sayısı
Ankara Üniversitesi	27	21
Ankara Gazi Üniversitesi	44	27
İstanbul Üniversitesi	27	57
İstanbul Marmara Üniversitesi	65	44
İzmir Ege Üniversitesi	30	23
İzmir 9 Eylül Üniversitesi	37	22
Erzurum Atatürk Üniversitesi	66	25
Diyarbakır Dicle Üniversitesi	48	29
Urfa Harran Üniversitesi	26	14
Trabzon Karadeniz Teknik Üniv.	74	44
Samsun 19 Mayıs Üniversitesi	49	38
Tokat Gazi Osman Paşa Üniversitesi	52	29
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	54	27
Niğde Üniversitesi	89	61
Konya Selçuk Üniversitesi	82	61
Kocaeli Üniversitesi	101	54
Çukurova Üniversitesi	40	28

**Yükseköğretimde (kamu) Bölgelere Göre Öğrenci,
Üniversite, Öğretim Üyesi, Öğretim Elemanı, Fakülte, Yüksek Okul, Meslek Yüksek
Okulu ve Enstitü Sayısı³**

BÖLGELER	Üniv. Say.	Öğrenci Say.	Top. Öğrenci Sayısı içinde Oranı (%)	Öğretim Üye. Sayısı	Öğret. Elemanı Say.	Fak. Say.	Meslek Yük. Ok. Yüksek Ok. Enstitü Say.
Marmara Bölgesi	14	335.491	28	7.144	9.743	107	173
Ege Bölgesi	9	160.133	14	3.983	6.283	68	133
İç Anadolu Bölgesi	11	337.585	28,5	8.236	13.830	119	173
Akdeniz Bölgesi	6	118.850	9,8	2.502	4.317	58	94
Karadeniz Bölgesi	5	111.843	9,2	1.914	2.798	50	78
Doğu Anadolu Bölgesi	2	46.867	3,53,3,3, 3,5	1.048	1.559	48	94
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	6	85.388	7	2.206	3.872	22	44
Toplam	53	1.196.157	100	27.033	42.402	472	789

³ Yukarıda sıralanan bilgilere yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin sayısı dahildir. Açık Öğretim Fakültelerindeki bilgiler yukarıdaki bilgilere dahil değildir. Kastamonu, Çorum, Artvin gibi bölgesi farklı illerdeki yüksek öğretim kurumları bağlı oldukları üniversite içinde değerlendirilmiştir. Veriler, MEB'in 2004-2005 istatistiklerinden alınmıştır. Çalışmaya özel üniversitelerin bilgileri dahil değildir.

**Üç Büyük İilde Bulunan
Kamu Üniversitelerinin Durumu**

Üniversite Adı	Toplam Öğrenci Sayısı	Toplam Öğretim Üye Sayısı	Toplam Öğretim Elemanı Sayısı	2004-2005 Yeni Kayıt Öğrenci Sayısı	2003-2004 Mezun Öğrenci Sayısı
Hacettepe Üniversitesi	31.000	1.308	2.997	1308	2997
ODTÜ	20.581	710	1.862	710	1862
Gazi Üniversitesi	66.528	1.531	2.507	1531	2507
Ankara Üniversitesi	43.289	1.622	2.043	1622	2043
İstanbul Üniversitesi	57.178	2.118	1.065	2118	1065
Marmara Üniversitesi	52.735	814	1.200	814	1200
Yıldız Teknik Üniversitesi	20.281	434	835	434	835
İstanbul Teknik Üniversitesi	18.568	874	1.040	874	1040
Mimar Sinan Üniversitesi	5.917	268	275	28	275
Galatasaray Üniversitesi	2.400	88	98	88	98
Boğaziçi Üniversitesi	10.123	352	563	352	563
Dokuz Eylül Üniversitesi	1.649	1.082	1.819	10.813	7.254
Ege Üniversitesi	37.094	483	743	9.125	4.335
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	39.728	98	273	447	152
Toplam	407.071	11.782	17.320	30.264	26.226

- Örgün yüksek öğretim öğrencilerinin %34'ü 3 büyük ilde bulunan 13 kamu üniversitesinde yüksek öğrenim görmektedir.
- Türkiye'deki toplam öğretim üye ve elemanlarının %45'i 3 büyük ilde bulunan 13 kamu üniversitesinde görev yapmaktadır.
- Anadolu'da bulunan 40 kamu üniversitesinde öğrencilerin %66'sı okumakta, öğretin üye ve elemanlarının ise %55'i görev yapmaktadır.
- Örgün yüksek öğretim öğrencilerinin %34'ü 3 büyük ilde kurulu 13 kamu üniversitesinde bulunmaktadır.
- Örgün yüksek öğretimde okuyan öğrencilerin %5,7'si özel üniversitelerde %94,3'ü kamu üniversitelerinde öğrenim görmektedir. Yüksek öğretimden mezun olanların %2,5'i özel, %97,5'i kamu üniversitelerinden mezun olmaktadır.

II. OLAĞAN GENEL KURULU

- 2004-2005 yılında örgün yüksek öğretim programlarına yeni kayıt olan öğrencilerin %30'u 3 büyük ilde bulunan üniversitelere kayıt yaptırmıştır. Öğrencilerin %70'i diğer illerdeki üniversitelere kayıt yaptırmıştır.
- 3 büyük ilde bulunan kamu üniversiteleri 2003-2004'de mezun olan öğrencilerin %32'sine diğer kamu üniversiteleri ise mezunların %32'sine sahiptir.
- Toplam öğretim üye sayısının %43'ü 3 büyük ilde bulunan kamu üniversitelerinde görev yapmaktadır.
- Toplam öğretim elemanı sayısının %39'u 3 büyük ilde bulunan kamu üniversitelerinde görev yapmaktadır.
- 24 Özel (Vakıf) üniversitesinde 77 bin öğrenci öğrenim görmektedir. Bu üniversitelerde 1800 öğretim üyesi, 3846 öğretim elemanı görev yapmaktadır.
- 24 Özel Üniversitenin Mersin'de bulunan birisi hariç tamamı, üç büyük şehirde kurulmuştur. Özel üniversitelerin ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyi açısından üç büyük ilde toplanmış olması, özel üniversitelerin "müşteri" bulabileceği yegane alanların ancak ekonomik olarak gelişmiş şehirler olabileceği gerçeğini ortaya koymaktadır.
- Ülkemiz Yükseköğretim çağ nüfusu halen 5,5 milyon civarındadır. Yükseköğretim çağ nüfusu olan 18-21 yaş grubunun okullaşma oranı 1965'te %4 iken, 1981'de %6, 1993'te %18.1 ve 2002'de %28,6'ya yükselmiştir. Açıköğretim öğrencileri çıkarıldığında bu oran 2002'de %19 olmaktadır. Yükseköğretim çağında olan gençlerimizin % 80'i yükseköğretim hakkından yararlanamamaktadır.

Bölgelere Göre Kamu Üniversitelerinde Öğretime Bir Öğretim Üyesi Ve Elamanı Başına Düşen Öğrenci Sayısı

BÖLGELER	Bir Öğretim Üyesi Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Bir Öğretim Elemanı Başına Düşen Öğrenci Sayısı
Marmara Bölgesi	47	34
Ege Bölgesi	40	25
İç Anadolu Bölgesi	41	24
Akdeniz Bölgesi	47	29
Karadeniz bölgesi	54	41
Doğu Anadolu Bölgesi	45	30
Güneydoğu Anadolu Böl.	38	22

2004 ÖSYS'de Yükseköğretime En Çok Öğrenci Yerleştiren 12 İl

İstanbul	101.662
Ankara	48.184
İzmir	33.308
Bursa	19.928
Adana	15.610
Konya	13.843
Mersin	12.173
Antalya	12.481
Kocaeli	11.328
Balıkesir	9.698
Hatay	9.472
Kayseri	9.452

**ÖSYS’de Lisans Düzeyinde Üniversiteye Öğrenci Yerleştiren
Liselerin Başarı Oranları**

Okulun Türü	Son Sınıf Düzeyinde		Daha Önce Mezun Olmuş	
	Başvuran	Yerleşen (%)	Başvuran	Yerleşen (%)
Düz Lise	344.005	4,69	392.019	10,86
Yabancı Dil Ağırlıklı Lise	50.371	22,07	48.494	33,13
Özel Lise	6.123	27,57	3.173	25,13
Özel Fen Lisesi	2.590	70,66	460	63,26
Yabancı Dil Ağırlıklı Özel Lise	16.280	51,28	5.396	35,14
Anadolu Lisesi	69.724	44,85	42.652	53,38
Çok programlı Lise	44.072	2,68	35.553	7,29
Öğretmen Lisesi	9.730	65,65	5.466	45,12
İmam Hatip Lisesi	10.565	4,24	36.393	3,45
Teknik Lise	5.739	2,58	5.671	12,43
Endüstri Teknik Meslek Lisesi	77.064	0,33	67.675	3,68
Kız Meslek Lisesi	34.817	2,04	36.648	3,62
Ticaret Meslek Lisesi	46.286	0,27	48.174	1,34
Otelcilik Turizm Meslek Lisesi	2.725	7,60	2.308	14,95
Fen Lisesi	3.591	77,21	715	84,06

- Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Yabancı Dil Ağırlıklı Lise ve Öğretmen Lisesi üniversiteye öğrenci yerleştirmede ilk sıralarda gelmektedir.
- Düz Lise ve Meslek Liseleri üniversiteye öğrenci yerleştirmede alt sıralarda yer almaktadır.

Türkiye’de yükseköğretim sisteminin genel istatistiklerine baktığımızda, yaşanan sorunların çözülmesi noktasında ne YÖK’ün ne de AKP’nin herhangi bir girişimde bulunmadığı, aksine yaptıkları uygulamalar ile sistemde içinden çıkılmaz yeni sorunlar yarattıkları söylenebilir. Üniversitelerimizde yaşanan sorunların temel sorumlusu YÖK sistemi ve YÖK’ün varlığını onaylayan siyasal iktidarlardır. AKP Hükümeti ise işin özüne temas etmek yerine, 15 yeni “tabela üniversitesi” açmanın hesaplarını yapmaktadır. Türkiye’de var olan üniversitelerin içinde bulunduğu durum ortadayken, AKP Hükümetinin yeni üniversiteler ile ilgili olarak yapmış olduğu bu çıkış, Eğitim Sen’e göre üniversiteleri ideolojik-politik kuşatma altına alma hesaplarının bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

Üniversitelerimizin ve üniversite çalışanlarının ciddi sorunları bulunmaktadır. Üniversitelerde yetkili sendika olan Eğitim Sen’in tespit ettiği ve çözümünü noktasında ısrarcı olduğu sorunlar, artık üniversiteler üzerine sürdürülen tartışmanın odağına oturtulmalı ve bir an önce çözümler üretilmesi için gerekli adımlar atılmalıdır. Bunun için;

- Bütçeden eğitime ve yükseköğretime ayrılan pay en az iki katına çıkarılmalı, Yükseköğretim kurumlarının içinde bulunduğu mali sıkıntılar vakit geçirilmeksizin giderilmelidir.
- Yükseköğretim sorunlarının yaratıcısı olan YÖK sistemi ortadan kaldırılmalıdır. Üniversite çalışanların tamamı Üniversite Personel Yasası kapsamına alınmalı, grevli-toplu sözleşmeli sendika hakkı tanınmalıdır.
- Üniversiter yapının, herkesin eşit, parasız yararlanması ilkesi temelinde, insanın ve toplumun özgürleşmesine hizmet edecek bir anlayışla

düzenlenmesi esas olmalıdır. Yükseköğretimin kamusal ve herkes için ulaşılması gereken bir hak olduğu kabulünden yola çıkarak; harç, ikinci öğretim ücreti ve hizmetlerin taşeronlaştırılması uygulamasına son verilmelidir.

- Üniversitelerdeki akademik ve idari personel açıkları tespit edilmeli, Üniversitelerin nitelikli eğitim hizmeti verebilmesi için gerekli akademik ve idari personel ihtiyacı karşılanmalıdır.
- Akademik yükselmelerin ve özlük haklarının önündeki engeller kaldırılmalıdır. Türkiye'deki üniversitelerin kendini değerlendirme yetenekleri geliştirilmeli, akademik yükselmelerde nesnellik ve kişilerin özlük haklarına saygı belirleyici olmalıdır. Akademik yükselme ve atamalarda uygulanan ilke kararları ve ölçütler yasal güvenceleri ihlal eder nitelikten çıkarılmalı, özendirici çerçevede düzenlemelere geçilmelidir.
- Üniversitelerde asistanlık kurumu yeniden getirilmeli, öğretim üyeliğinin esas kaynağına dönüştürülmelidir. Akademik unvan grupları arasında ücret makasları daraltılmalı ve ücretler yükseltilmelidir. Üniversite çalışanlarının tümü, üniversite ödeneğinden yararlanmalıdır.
- Üniversitenin tüm bileşenleri (akademik personel, idari personel ve öğrenciler) aşağıdan yukarıya doğru seçim ve sürekli katılım ilkesi çerçevesinde karar organlarına katılmalı ve demokratik bir özyönetim güvencesi sağlanmalıdır. Kendi iç yapısında özerk olan üniversitenin topluma karşı sorumluluğunu yerine getirebilmesi için etkileşim kanalları kurulmalıdır. Her üniversite üyesi için bilgi alma hakkı saklı kalmak üzere, ulaşılabilirlik, açıklık ve yetkili organlar eliyle hesap sorulabilir bir düzenleme sağlanmalıdır.

Sonuç Yerine

Türkiye'de eğitimin içinde bulunduğu sorunların boyutu, sağlıklı bir eğitim hizmetinin gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktan çok uzaktır. Eğitimin sorunlarının çözümü eğitim hakkının toplumsal bir hak olduğu, bu hakkın eşitlikçi bir kamusal alan ve buna bağlı olarak benimsenecek kamusal kaynak kullanımıyla sağlanabileceği unutulmamalıdır. Kamusal kaynakların, toplumsal gereksinimler yerine diğer alanlara kaydırılması ve giderek daha fazla kaynak aktarımının eğitim başta olmak üzere, tüm toplumsal nitelikli alanlardan sağlanması, eğitim sistemimizin sorunların daha da artmasına neden olmaktadır.

Tarihsel deneyler göstermektedir ki, belli bir alanda değişiklik yapılması, o alanı oluşturan esas öğelere rağmen gerçekleştirilemez. Eğitim sistemimizin, kendine özgü sorunları göz önüne alınmadan, sadece uluslararası ekonomik yapılanmaya "uyum" amacıyla yeniden yapılandırılması bazı sakıncalar içermektedir. Her şeyden önce eğitim sisteminin temel öğeleri, öğretmenlerimiz, eğitim çalışanlarımız, öğrenciler, veliler ve onların örgütleri olan sendikalar bu sürecin dışında tutulmak istenmektedir. Oysa eğitim sisteminin yapısal, yönetsel sorunlarını gün geçtikçe daha derinden yaşayan, eğitim emekçileri, öğrencilerimiz, öğrenci velileri, yani tüm toplum kesimleridir. Dolayısıyla eğitim sisteminin temel bileşenlerinin görüşleri alınmadan, eğitim işkolunda örgütlü bulunan sendikamızın, eğitim sistemine yönelik

çözüm önerileri değerlendirilmeden yapılacak bir yapılanmanın, sistemin kronikleşmiş sorunlarını çözmesi mümkün değildir.

Türkiye'de eğitim sisteminin sağlıklı bir yapıya kavuşması, her şeyden önce, eğitimin bir "kamu hizmeti" olarak görülmesinden geçmektedir. Eğitimin temel bir insan hakkı olduğu, bu nedenle, herkesin nitelikli, kamusal eğitim hakkından yararlanabilmesinin ancak kamusal hizmet anlayışı çerçevesinde gerçekleşebileceği unutulmamalıdır. Bu noktada Türkiye'nin çıkarı, kamu hizmetlerinin savunulmasından ve bu hizmet örgütlenmesinin demokratikleştirilmesini savunmaktan geçmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı, geniş toplumsal kesimlerin ve sendikaların, kendi taleplerini ve gerek siyasi iktidarın ve Milli eğitim Bakanlığı'nın belirtilen politikaları ile çelişkilerini açıkça ve ısrarla ortaya koymaları ve diğer haklar gibi eğitim hakkını da kullanmada ısrarcı olmaları, önümüzdeki süreçte önemini koruyacaktır.

Şu evrensel gerçek unutulmamalıdır ki; eğitim sistemine demokratik bir içerik kazandıramayan toplumların demokratikleşmesi mümkün değildir. Demokratik bir toplum, eğitim sisteminin okul öncesinden üniversitenin sonuna kadar tüm aşamalarında, işleyişinden yönetimine kadar, bilimsel ve demokratik bir temel üzerinde yükselir.